

УДК 327.81.3-38

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/68-1-16>

Оксана ЗАХАРОВА,
 orcid.org/0000-0002-2143-7020
 доктор історичних наук, професор,
 незалежний дослідник
 (Прилуки, Чернігівська область, Україна) mikepriluki@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ДУХОВОЇ МУЗИКИ У ЦЕРЕМОНІАЛЬНІЙ КУЛЬТУРИ

Церемоніал – це подія у житті суспільства, що має символічне значення. У нормах церемоніалу відбиваються головні моральні ознаки його організаторів, які транслюються суспільству, зокрема, за допомогою мови мистецтва – музики, хореографії, архітектури, живопису тощо.

У церемоніальній культурі часто використовується як засіб комунікації духовна музика, що особливо актуально при організації церемоніалів не в закритих приміщеннях, наприклад, при супроводі процесій на свіжому повітрі.

Духова музика використовувалася у церемоніальній культурі держав Стародавнього світу. У Єгипті, Греції, Римській імперії одним із найпопулярніших церемоніальних музичних інструментів була труба. Графіка XVI століття дозволяє дійти висновку, що у період у тріумфальних королівських процесіях застосовувався тромбон.

Особливе місце в історії церемоніальної музики займають рогові оркестри. Репертуар рогових оркестрів складався у тому числі з опрацювань українських народних пісень, танців, іноді вони виконували навіть оперні увертюри та симфонії. Розучування н'єс вимагало великої праці, як виконавці залучалися кріпаки, солдати.

У дослідженні розглядається виконання духової музики під час проведення лицарських кінних каруселів, що є своєрідним символом європейської дворянської культури.

Відомо, що в деяких каруселях конвою церемоніймейстера включав трубачів, суддівське журі займало відведені місця під звуки труб і літавр.

На асамблеях початку XVIII століття виконувалася духовна музика, що складається з труб, фаготів, гобоїв та валторн. На бали, що проводились у парках, у XVIII столітті запрошувалися військові духові оркестри. Як приклад у дослідженні наводиться бал у Вільно. У 1812 року у палацових вітальнях також звучала духовна музика, особливо у випадках, коли на прийомі запрошувалися представники інших станів.

Особливе місце у дослідженні відводиться святковій українській дворянській культурі. Як приклад автор розглядає свято в садибі Тарновських «Качанівка», церемоніальне життя якої сповнене глибокого морального змісту.

Ключові слова: мистецтво, духовна музика, церемоніал, засіб комунікації, рогові оркестри.

Oksana ZAKHAROVA,
 orcid.org/0000-0002-2143-7020
 Doctor of Historical Sciences, Professor,
 Independent Researcher
 (Pryluky, Chernihiv region, Ukraine) mikepriluki@gmail.com

USE OF BRASS MUSIC IN CEREMONIAL CULTURE

A ceremony is an event in the life of society that has a symbolic meaning. The norms of the ceremony reflect the main moral characteristics of its organizers, which are transmitted to society, in particular, with the help of the language of art – music, choreography, architecture, painting, etc.

In ceremonial culture, brass music is often used as a means of communication, which is especially relevant when organizing ceremonies outside closed spaces, for example, when accompanying processions in the fresh air.

Brass music was used in the ceremonial culture of the states of the Ancient World. In Egypt, Greece, and the Roman Empire, one of the most popular ceremonial musical instruments was the trumpet. Graphics of the 16th century allow us to conclude that the trombone was used in triumphal royal processions during that period.

Horn orchestras occupy a special place in the history of ceremonial music. The repertoire of horn orchestras consisted, among other things, of arrangements of Ukrainian folk songs and dances, sometimes they even performed opera overtures and symphonies. Learning the plays required a lot of work, as the performers involved serfs and soldiers.

The study examines the performance of brass music during knightly horse carousels, which is a peculiar symbol of European noble culture.

It is known that in some carousels the convoy of the master of ceremonies included trumpeters, the jury of judges took their seats to the sound of trumpets and timpani.

Brass music consisting of trumpets, bassoons, oboes and horns was performed at the assemblies of the beginning of the 18th century. Military brass bands were invited to balls held in parks in the 18th century. As an example in the study, the ball in Vilna is given. In 1812, brass music was also played in the palace drawing rooms, especially on occasions when representatives of other estates were invited to receptions.

A special place in the study is given to the festive Ukrainian noble culture. As an example, the author considers the holiday in the Tarnovsky homestead "Kachanivka", the ceremonial life of which was full of deep moral meaning.

Key words: art, brass music, ceremony, means of communication, horn orchestras.

Постановка проблеми полягає у дослідженні застосування духової музики у церемоніальній культурі. В даний час нам невідоме окреме дослідження, присвячене даній проблемі, окремим аспектам якої містяться у працях І. Барсової (Барсова, 1981).

Мета дослідження – довести, що духові музика є комунікативним чинником світських церемоніалів.

Виклад основного матеріалу. З давніх часів духові музика використовувалася в церемоніальній культурі держав Стародавнього світу.

«І справді, від глибокої давнини – в Єгипті, на Сході, в Греції та Римі – без труби не обходилися ні на війні, ні на врочистих культових чи дворцових церемоніях» (Барсова, 1981: 82).

Труба увійшла до оперного оркестру з часу її народження: в «Орфеї» Монтеверді вже звучало п'ять труб. Що тоді музиканти-трубачі склали гільдію, котра мала особливі привілеї, а мистецтво гри на трубі зберігалося в суворій таємниці.

«Тембр труби – благородний, чаруючий, він такий же гарний у войовничих образах, у крикових люти й помсти, як і в урочистих гімнах; він здатний виражати все сильне, горде, величне, йому доступна більша частина трагічних відтінків» – писав про трубу Берліоз (Барсова, 1981: 82).

Від італійської назви труби – tromba – із збільшуваним суфіксом *one* дістав свою назву тромбон, trombone буквально означає «трубите» (його трубка вдвічі довша, ніж у труби. Вже в XVI столітті тромбон набув сучасної форми і з моменту виникнення був інструментом романтичним (Барсова, 1981: 86).

На гравюрі Бургмайра «Тріумфальна процесія короля Максиміліана І», XVI століття, зображений музиканти-вершники, що грають на тромбонах.

Привертають увагу їх пишні барокові костюми, в яких вони виконують свої партії. Цілком імовірно, що саме так виглядали оркестри, що супроводжували кадрили (групи вершників) на лицарських кінних каруселях.

Традиції лицарства були продовжені в започаткованих каруселях, які були улюбленим заняттям дворянства часів Людовіка XIV і були одночасно кінним змаганням із застосуванням зброї по манекенах та пишним святом. У каруселях брав участь

і сам король, вражаючи всіх своїм мистецтвом та багатством вбрання.

Відомо, що на деяких каруселях конвой церемоніймейстера включав трубачів, судді, які прибули до місця змагання, займали місця під звуки труб і літавр.

Духовий оркестр відрізняється потужною, яскравою звучністю, і тому часто застосовувався і застосовується нині на відкритому повітрі, наприклад, супроводжуючи якусь ходу, будучи виконавцем військової музики.

Особливе місце в історії церемоніальної музики займають рогові оркестри.

«З давніх-давен сигнали рогів сповіщали про початок бою. В середні віки й пізніше, аж до початку XVIII століття, прекрасний сильний звук рога лунав на полюванні, на змаганнях, на урочистих дворцових церемоніях» (Барсова, 1981: 77).

З 1757 капельмейстером рогового оркестру імператриці Єлизавети був Ян Мареш (1719–1794). Оркестр виконував складні 4-голосні твори і мав велику популярність.

Репертуар рогових оркестрів складався у тому числі з опрацювань українських народних пісень, танців, іноді ними виконувались навіть оперні увертюри та симфонії.

Розучування п'єс вимагало виснажливої праці, тому залучалися кріпаки, солдати, попри технічні труднощі музиканти досягали високої виконавської майстерності.

Збереглися численні захоплені відгуки сучасників, зокрема М.В. Ломоносова, М.І. Глінки.

У 1830-х роках цей вид музикування зникає з музичної практики.

Роги в оркестрі поділялися на групи: дискантову (*santo*), альтову, тенорову та басову. Музиканти вишиковувалися в чотири шеренги. Попереду оркестру стояв диригент, який помахами рук і стуком палички об пюпітр показував ритм. Повний за складом оркестр налічував 91 ріг і до 40 і більше виконавців. Оркестр мав потужний і одночасно м'який, вібруючий звук, особливо ефектний при музикуванні під відкритим небом.

Духовий оркестр складається з духових та ударних інструментів. Духовий оркестр відрізняється потужною, яскравою звучністю і тому часто

застосовується на відкритому повітрі, наприклад, супроводжуючи якусь ходу; є виконавцем воєнної музики.

На асамблеях Петра I найчастіше виконувалася духовна музика, що складалася з труб, фаготів, гобоїв і валторн.

Бали могли проводитися не лише у палацах, вітальнях, а й у парках. У цьому випадку часто запрошувалися військові музиканти. Так, на балі у Вільно в 1812 році звучала духовна музика у виконанні музикантів імператорської гвардії.

Якщо аристократія влаштовувала прийоми у присутності інших станів, то у вітальнях могла звучати «полкова», тобто духовна музика.

Військові духові оркестри були активними учасниками свят в українських дворянських садибах, до яких належить, у тому числі, садиба Тарновських «Качанівка».

Кожне свято у Качанівці – це ретельно розроблена церемоніальна дія, наповнена глибоким моральним змістом.

У 1872 р. В.В. Тарновський зібрав всіх сусідів та рідних на хрестини свого сина Василя, по закінченню таїнства він виніс спадкоємця до гос-

тей на срібному блюді. Маленький Тарновський ріс в атмосфері любові та турботи. У будинку постійно звучала класична та народна музика. Власного оркестру у Качанівці вже не було, інколи В.В. Тарновський запрошував до маєтку військовий оркестр, про який згадує у своєму щоденнику М. Маркевич (Захарова, 2018: 35–36).

В даний час духові оркестри є обов'язковими учасниками міжнародних протокольних заходів. Насамперед це стосується церемонії провідів та зустрічей глав держав та урядів. Візит на найвищому рівні передбачає виконання в аеропорту або на вокзалі гімнів гостя та сторони, що приймає. Підготовчі заходи візиту включають прослуховування гімнів разом із представниками посольства, передачу нот гімнів оркестру.

Висновки. Церемоніальне спілкування передбачає використання різних засобів комунікації, до яких належать, зокрема, види мистецтва. У результаті дослідження виявлено, що духовна музика – важливий чинник церемоніального спілкування. Нині вона активно використовується у дипломатичних церемоніалах, а також у святковій церемоніальній культурі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барсова І. Книга про оркестр. Київ : «Музична Україна», 1981. 174 с.
2. Захарова О.Ю. Качанівка. Ніжин : Видавець Лисенко М.М., 2018. 56 с.

REFERENCES

1. Barsova I. *Knyha pro orkestr* [Book about orchestra]. Kyiv : "Muzychna Ukraina", 1981. p. 174. [in Ukrainian]
2. Zakharova O. *Kachanivka* [Kachanivka]. Nizhyn : Publisher Lysenko M.M., 2018. p. 56. [in Ukrainian]